

Submission: 06.09.2020
Acceptance: 18.12.2020

Neoliberalizmin Gölgesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele: Şili Analizi

Gökhan Çin¹

Neoliberalizmin Gölgesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele: Şili Analizi

Öz

Temel olarak refahın artırılmasını misyon edinen politik ekonomik teori neoliberalizm, bireysel özgürlüklerin güvence altına alınmasını ve serbest piyasa ekonomisinin dış müdahalelerden olabildiğince arındırılmasını zorunlu kılmaktadır. Neoliberalizmin serbest piyasa eksenli yaklaşımı ve bireysel düzeye indirgenmiş özgürlük tanımı, devletlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere kolektif sosyal problemler ile mücadelesinin yüzeysel kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, neoliberal konseptte minimal rol üstlenen siyasal iktidarın bireysel özgürlüklerin ötesine geçerek kolektif faydayı amaçlaması serbest piyasa ekonomisine ve refahın artırılması misyonuna tehdit olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, tarihsel geçmişi 1970'li yılların ikinci yarısına dayanması itibarıyla neoliberal politikaların sistemli bir biçimde uygulandığı ilk ülke olan Şili'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin kapsamı ve sınırlılıkları analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: neoliberalizm, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Şili

Tackling Gender Inequality in the Shadow of Neoliberalism: Analysis on Chile

Abstract

Neoliberalism, the political economic theory with the mission of increasing prosperity, requires the guarantee of individual freedoms and a free-market economy protected from interference. The free market-oriented approach and the definition of freedom reduced to the individual level of neoliberalism, results in the state's struggles remain superficial against collective social problems, especially gender inequality. In this context, the state's, whose duties are minimized within the neoliberalism, to provide collective rights by going beyond individual freedoms is defined as a threat to the mission of increasing welfare. In this study, the scope and limitations of the struggle against gender inequality in Chile, which is the first country where neoliberal policies are systematically implemented by the state since its historical past dates back to the second half of the 1970s, was analyzed.

Keywords: neoliberalism, gender, gender inequality, Chile

1. Giriş

Erkek ile kadının sahip olduğu biyolojik farklılıklarının ötesinde sosyal ve kültürel bağlamda cinsiyet eksenli tanımlanmasını ifade etmek amacıyla kullanılan toplumsal cinsiyet, bireyler arasında maskülen ve feminen olarak adlandırılan ilişkiler ve iş bölümüne sebebiyet vermektedir (Jackson ve Scott, 2002, ss. 1-2). Yaşadığımız yüzyılın en büyük problemlerinden olan toplumsal cinsiyet, kültürel değerlere bağlı olarak her ülkede spesifik olarak tezahür etmektedir. Şili'de toplumsal cinsiyet, gelenek ve inanç kapsamında şekillenen patriarkal ilişkiler sebebiyle kadının yaşamın her alanında eşitsizlik üzerine kurulu rollere mahkûm edilmesi ve erkeğin sosyal alandaki tahakkümü olarak ortaya çıkmaktadır.

21. yüzyıl itibarıyla küresel düzeyde artan duyarlılığın etkisiyle hükümet programlarına dahil edilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele, sistemsel sınırlar dahilinde yüzeysel kapsamda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, temelinde kâr maksimizasyonu yer alan kapitalizm ile patriarkal sistem arasındaki güçlü ilişki, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede yapısal engel teşkil etmektedir. Nitekim, endüstriyel kapitalizmin küresel düzeyde gelişiminin bir neticesi olarak ortaya çıkan ve 20. yüzyılın son çeyreği itibarıyla uluslararası sisteme hâkim olan neoliberalizmin, bireysel düzeye indirgenmiş özgürlük tanımı ve ekonomik eksenli yaklaşımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin kapsamını sınırlamaktadır. Öyle ki neoliberalizm, rasyonel

¹ Graduate of International Relations Master's Program. Giresun University, Giresun-TURKEY, gkhchina@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4210-0563.

kabul edilen bireyler arasında ekonomik ilişkilerin özgür bir biçimde gerçekleşmesini, özel mülkiyet haklarının sağlanmasını, ticari ilişkilerin dış müdahalelerden arındırılarak serbest piyasa ekonomisinde sürdürülmesini zorunlu kılmakta ve devletin bireyselliğin ötesine geçerek kolektif özgürlükleri ön plana çıkarmasını tehdit olarak tanımlamaktadır (Harvey, 2017, ss. 22-24). Bu perspektif doğrultusunda minimal rol üstlenen devlet, yasalarla güvence altına alınmış ekonomik sistemin koruyucusu olarak serbest piyasanın mevcudiyetini muhafaza etmek, spesifik durumlarda düzenleyici rolünü üstlenmek ve bireysel özgürlükleri kollamak ile görevlendirilmiştir (Bresser-Pereira, 2009, s. 8).

Özgürlükler ile özgürlüğün değerini birbirinden farklı bir biçimde kategorize eden neoliberalizm, toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere sosyal problemleri ikincil plana atmaktadır (Freeman, 2015, s. 178). Nitekim Şili’de neoliberal politikalar, demokrasinin sınırlandırıldığı, temel siyasal ve sosyal hakların yok sayıldığı, muhalif hareketlerin baskıcı politikalar ile bastırıldığı ve patriarkal ilişkilerin teşvik edildiği 1973-1990 yılları arasında yaşanan askeri diktatörlük döneminde uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte gerçekleşen anti demokratik müdahalelere karşın neoliberal politikalar vasıtasıyla ekonomik liberalleşme süreci başlatan ve serbest piyasa ekonomisini güvence altına alan askeri rejim, ayrıca benimsemiş olduğu cinsiyet eksenli yaklaşım sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmiştir. Zira, Şilili kadınların ekonomik alandaki etkinliğini arttırmak amacıyla gerçekleşen çok çeşitli reformlara öncülük eden askeri rejim, bununla birlikte patriarkal bir perspektif doğrultusunda kadına yüklenen üreme rollerini ve aile içerisindeki yükümlülükleri teşvik etmiştir.

Askeri diktatörlük döneminin 1990 yılında sona ermesi ve yönetimin halka devredilmesi ile başlayan süreçte siyasal ve sosyal alandaki etkinliği geçmiş dönemlere oranla artan Şilili kadınların özel ve kamusal alanda karşılaştığı ayrımcılık ve eşitsizlik ise büyük oranda varlığını sürdürmüştür. 21. yüzyıl itibarıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik çeşitli reformların gerçekleştiği Şili’de, kapitalizm ile patriarkal toplum ilişkisi ve neoliberalizmin yapısal sınırlılıkları sebebiyle hedeflenen başarı sağlanamamıştır.

Bu argüman çerçevesinde çalışmada ilk olarak, neoliberal konseptin üzerine şekillendiği kapitalist sistemin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkisi ve patriarkal ilişkiler üzerindeki etkisi analiz edilecektir. Böylelikle, neoliberalizmin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede yüzeysel kalan etkisinin tespit edilmesi mümkün olacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde, neoliberal politikaların Şili’deki mevcudiyeti, tarihsel bağlamda ele alınacaktır. Kökeni askeri diktatörlük dönemine dayanan ve 1990 yılı itibarıyla başlayan süreçte demokratik hükümetler tarafından sürdürülen neoliberal politikaların siyasal, ekonomik ve sosyal alanda yaratmış olduğu değişim, toplumsal cinsiyet ile mücadeleyi doğrudan etkilemiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise neoliberal politikaların uygulandığı dönemde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele kapsamında benimsenen strateji mercek altına alınacaktır. Neoliberal konsept doğrultusunda şekillenen mücadele stratejisi çeşitli siyasal, ekonomik ve sosyal verilerin ışığında ihtimam ile değerlendirilecektir. Nihayetinde çalışmanın sonuç bölümünde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede elde edilen kazanımlar ve neoliberalizmin meydana getirdiği sınırlılıklar geniş kapsamlı bir biçimde analiz edilecektir.

2. Kapitalizm ve Toplumsal Cinsiyet

1789 Fransız Devrimi’nin yaratmış olduğu özgürlük, eşitlik ve kardeşlik konseptinin üzerine şekillenen kapitalizm, Sanayi Devrimi sonrasında endüstrileşen üretim araçlarının ve akabinde meydana gelen sermaye birikiminin feodal ilişkilerin mevcudiyetini derinden sarması neticesinde 19. yüzyılda Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır (Sachs, 1999, s. 90). Feodalizmden farklı olarak piyasa odaklı üretimi amaçlayan kapitalizm, özel mülkiyeti, serbest piyasa ekonomisini,

özgür bireysel ekonomik ilişkileri, sermaye birikimi hakkını ve iktisadi ilişkilerde kâr maksimizasyonunu zorunlu kılmaktadır (Hunt ve Lautzenheiser, 2011, s. 4).

Orta Çağ'da hâkim olan hiyerarşik sosyal ilişkilerin karşısında bireyler arasında eşitliğin sağlanmasını ekonomi temelinde öne sürdüğü özgürlükler ile savunan kapitalizm buna karşın, bireyler arasında cinsiyetçi bir yaklaşımın benimsenmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesine katkı sağlamıştır. Nitekim, 1776 yılında yayımlanan *Ulusların Zenginliği* (*The Wealth of Nations*) adlı eseri ile kapitalizmin kuramsallaşmasına öncülük eden Adam Smith, kadınların patriarkal ilişkiler temelinde şekillenmiş üreme rolleri dışında iktisadi ilişkilere doğrudan katkı sağlayamayacağını ve liberal öğretiler ışığında bireylere sunulması talep edilen eğitim hakkının kadınlara zaruri olmadığını savunmuştur (McCreadie, 2009, s. 59-60). Bununla birlikte, Aydınlanma Çağı düşünürlerinden olan ve 1748 yılında yayımladığı *Kanunları Ruhu Üzerine* (*De l'esprit des Lois*) adlı eserinde öne sürdüğü kuvvetler ayrılığı ilkesi ile kapitalist bireysel özgürlük konseptinin yasalar çerçevesinde muhafaza edilmesine öncülük eden Montesquieu, siyasal sistemler, biyolojik yaklaşımlar ve coğrafi özellikler bağlamında gerçekleştirdiği analizler neticesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelini oluşturan patriarkal ilişkilerin mevcudiyetini desteklemiştir (Nyland, 2003, ss. 74-78).

Biyolojik farklılıkların ötesinde inanç, gelenek ve görenek, siyasi düşünce biçimi ile kültürel unsurlar kapsamında erkeğin kadına yönelik hakimiyetini varsayan ve sosyal alanı erkeğin merkezde yer aldığı bir sistemde inşa eden patriarkal konsept, kadının yaşamın her alanında ayrımcılık ve eşitsizlik ile karşılaşmasına sebebiyet vermektedir. Beauvoir'a (2011, ss. 160-161) göre, patriarkal sistemde "öteki cins" olarak tanımlanan kadınlar, kendilerine biçilen toplumsal cinsiyet rolleri gereğince sömürüye maruz kalmaktadır.

Patriarkal toplumlarda ikincil özne olan ve yaşamın her alanında erkeğin tahakkümü ile karşılaşan kadınlar, cinsiyetçi bir eksende inşa edilen kapitalist ilişkiler sebebiyle üretim araçlarına sınırlı erişim sağlamış ve büyük oranda burjuva sınıfının dışına itilmiştir. Marx ve Engels (2018, s. 53) tarafından üretim araçlarının sahibi olan burjuvazi ile üretime emeği ile katılan proletarya sınıfının çatışması olarak tasvir edilen kapitalist sistem nihayetinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de güçlü bir dayanağı haline gelmiştir.

Temelinde kâr maksimizasyonu yer alan kapitalizmin İktisadi İnsan (Homoeconomicus) anlayışı çerçevesinde bireyler arasında rekabete dayalı serbest piyasa sistemini teşvik etmesi, patriarkal toplumlarda kadınların karşılaştığı cinsiyet eksenli eşitsizliği derinleştiren faktörlerden olmuştur. Nitekim, rekabetin artması amacıyla kadınların iş gücü piyasasına katılımını teşvik eden kapitalizm, sınırlı siyasal ve sosyal haklara sahip olan, teknik eğitim elde etme fırsatı bulamayan kadınların emeğinin derin bir biçimde sömürülmesine katkı sağlamıştır (İçli, 2017, s. 137). Bununla birlikte, patriarkal toplumlarda burjuva sınıfının erkek egemenliğinde inşa edilmesi ve üretimin hızla artışı sebebiyle meydana gelen iş gücü ihtiyacının karşılanması noktasında kadınların doğurganlık özelliğinin ön plana çıkarılması, cinsiyetler arasında eşit olmayan iş bölümü ve ilişkilere sebebiyet vermiştir. Nihayetinde, kapitalizm ile patriarkal toplum arasında ilişkinin etkisiyle ekonomik ve siyasi otorite elde edemeyen kadınların erkeklere olan bağımlılığı hızla artmıştır (Jaggar, 1983, ss. 3-4).

Sanayileşme Dönemi olarak adlandırılan sürecin akabinde meydana gelen yoğun teknolojik gelişmeler sebebiyle endüstriyel kapitalizm küresel düzeyde hızlı bir biçimde yayılmış ve nihayetinde yerel ile uluslararası kurumlar, ilişkiler ve değerler radikal dönüşüm yaşamıştır (Çımrın, 2009, s. 197; Duman, 2011, s. 671). Nitekim, Temmuz 1944'te imzalanan Bretton Woods Anlaşması ile başlayan ve 1971 yılına kadar devam eden süreçte küresel finans sisteminin kuruluşu sağlanmış ve sermaye hareketlerinin akışkanlığı artmıştır. Uluslararası ticareti geniş kapsamlı

düzenleyerek sermayenin akışını Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) aracılığıyla hızlandıran Bretton Woods dönemi, 1970’li yılların ikinci yarısı itibarıyla revize edilerek yerini neoliberal döneme bırakmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri eksenli gerçekleşen çalışmalarda Washington Konsensüsü, Birleşik Krallık merkezli çalışmalarda Thatcherizm, Avrupa’da ise sıklıkla liberal üretkenlik olarak tanımlanan neoliberal konsept, 1980’li yıllar itibarıyla küresel düzeyde siyasal iktidarlar tarafından benimsenmeye başlanmıştır (Gallaher, 2009, ss. 152-153). Bu bağlamda Şili, neoliberal politikaların sistematik biçimde uygulandığı ilk ülke olması sebebiyle laboratuvar görevi üstlenmiştir (Candan, 2014, s. 109).

3. Şili’de Neoliberal Politikaların Tarihsel Boyutu

Bireysel özgürlüklerin olabildiğince genişletilmesi ve ekonomik liberalleşme doğrultusunda serbest piyasa sisteminin yapılandırılmasını amaçlayan neoliberalizm, Şili’de 1973-1990 yılları arasında yönetimin sahibi olan asker diktatörlük rejiminin öncülüğünde uygulanmaya başlanmıştır. 11 Eylül 1973 tarihinde sol-sosyalist Salvador Allende hükümetine yönelik Augusto Pinochet liderliğinde gerçekleşen darbe neticesinde yönetimin sahibi olan askeri rejim, siyasal ve sosyal alanda gerçekleştirdiği baskıcı ve anti demokratik uygulamalara karşın kapital yanlısı stratejisi ile ekonomik liberalleşme sürecine öncülük etmiştir. Bu bağlamda, 1975 yılında yürürlüğe giren Ekonomik Kurtarma Programı, Şili’de günümüzde devam eden neoliberal politikalar dönemini resmen başlatmıştır.

Chicago Boys olarak bilinen çok çeşitli iktisatçıların katılımı ile hazırlanan bu program, askeri diktatörlük yönetiminin siyasal ve sosyal hakları sınırlandırdığı süreçte ekonomik alanda liberalleşmeyi misyon edinmiştir (Candan, 2014, ss. 108-110). Devletin ekonomideki rolünü büyük oranda azaltan ve özel sermayenin çok çeşitli imtiyazlar ile teşvik edilmesini amaç edinen Ekonomik Kalkınma Programı, kısa süre içerisinde yürürlüğe giren yeni reformlar ile derinleşmiştir. Nitekim, 1970’li yılların ikinci yarısı itibarıyla başlayan ve 1980’li yıllar boyunca sürdürülen neoliberal reformlar kapsamında üretiminin ihracat eksenli gerçekleşmesi sağlanmış, yabancı sermayeye sağlanan teşvikler neticesinde eğitim, sağlık ve sanayi alanlarında yoğun özelleştirmeler gerçekleştirilmiş ve kamusal harcamalar büyük oranda azalmıştır (Colas, 2013, s. 133).

Neoliberal konsept doğrultusunda milli gelirin büyük çoğunluğunu oluşturan işletmelerin özelleştirilmesi sebebiyle yoğun sermaye ithalatı ile karşılaşan Şili, kısa süreli ekonomik büyüme sürecine sahne olmuştur. “Şili Mucizesi” olarak adlandırılan bu dönemde makroekonomik değişkenler üzerinde yaşanan olumlu gelişmelere karşın siyasal haklar sınırlandırılmış ve demokrasi yanlısı kitlesel eylemler orantısız güç müdahalesi ile bastırılmıştır. Bununla birlikte, yoğun özelleştirmelerin yaşandığı alanlarda çalışma koşulları kötüleşen ve çok çeşitli taleplerde bulunan işçi hareketleri askeri rejim tarafından göz ardı edilmiştir.

Bu bağlamda Şili, serbest piyasa ekonomisi temelinde ekonomik liberalleşmeyi amaç edinen neoliberalizmin pratikte demokrasiye gereksinim duymadığının net bir tezahürü olmuştur. Nitekim, askeri diktatörlük döneminde yüzlerce yurttaş hayatını kaybetmiş, binlerce muhalif yurttaş kitlesel eylemlerde kaybolmuştur (Boldt ve White, 2011, ss. 27-28). Buna karşın, 1980 yılında kabul edilen ve günümüzde de yürürlükte olan 1980 Şili Anayasası kapsamında neoliberalizmin temel dayanakları olan serbest piyasa ekonomisi, özel mülkiyet hakkı ve bireysel ekonomik özgürlükler güvence altına alınmıştır (Solimano, 2012, s. 36).

1980’li yılların ikinci yarısı itibarıyla Şili’de üretimin büyük oranda özel sermaye kontrolünde gerçekleşmesi ve yabancı sermayeye derin bağımlılığın ortaya çıkması sebebiyle şiddetli ekonomik kriz baş göstermiştir. Kısa süren Şili Mucizesi döneminin ardından yoğun sermaye ihtiyacı ile karşılaşan askeri diktatörlük yönetimi ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğinin derinleşmesi

ve sosyoekonomik sorunların artması neticesinde geniş katımlı neoliberalizm karşıtı protestolar ile karşılaşmıştır. Ekonomik kriz ile mücadele kapsamında 1985 yılında yeni neoliberal reformlar başlatan askeri rejim, sosyal güvenlik ve sağlık alanında geniş kapsamlı özelleştirmelerde bulunmuş, eğitim ile emeklilik sistemini özel sermayenin kontrolüne devretmiştir (Candan, 2014, ss. 114-130). Neoliberal konsept doğrultusunda uygulanan yeni reformlara karşın, askeri diktatörlüğün sürdürülmesine yönelik 5 Ekim 1988 tarihinde gerçekleşen plebisitin demokrasi yanlısı muhalefetin zaferi ile sonuçlanmasının ardından 1989 yılında genel seçimler düzenlenmiş ve nihayetinde yönetim halka devredilmiştir.

1990 yılında başlayan demokratikleşme süreci siyasi yelpazenin farklı kesimlerinden partilerin yer aldığı geniş katımlı Demokrasiler İçin Partiler Koalisyonu (Concertacion) öncülüğünde gerçekleşmiştir. Nitekim, 1990-2010 yılları arasında yaşanan dönemde dört farklı Concertacion hükümeti kurulmuştur. 1990-2000 yılları arasında merkez sağ ve 2000-2010 yılları arasında sol hükümetler ile iktidarı elde eden Concertacion, kökeni askeri diktatörlük dönemine dayanan neoliberal politikaların sürdürülmesini sağlamıştır (Riesco, 2008, ss. 159-163). 1990 yılında başlayan demokrasiye geçiş dönemine öncülük eden merkez sağ çizgideki Hristiyan Demokrat Parti (PDC), 1990-1994 yılları arasında Patricio Aylwin ve 1994-2000 yılları arasında kurulan Eduardo Frei hükümetleri ile radikal sosyal değişimlerden uzak, ekonomik stabilizasyon ve demokratik konsolidasyon misyonu çerçevesinde şekillenen politikalar benimsemiştir (Salazar, 2016, ss. 89-91).

Neoliberal politikaların sürdürüldüğü demokrasiye geçiş döneminde siyasal katılımın artması ve sosyal baskının azalması neticesinde makroekonomik değişkenler üzerinde gelişim yaşanmış ve yoksulluk ile mücadelede kayda değer oranda başarı elde edilmiştir. Nitekim, askeri diktatörlük döneminde %79 seviyesine kadar çıkan enflasyon oranı bu dönemde %6'ya kadar gerilemiş ve 1987'de %45 olan yoksulluk oranı 2000 yılında %21 seviyesine düşmüştür (Ffrench-Davis, 2003, ss. 74-79). Bu dönemde yaşanan ekonomik gelişim, neoliberal politikalara yönelik kitlesel desteğin artmasına katkı sağlamıştır. Nihayetinde, 21. yüzyılın başlarında yönetimin sahibi olan merkez sol ve sosyalist hükümetler, politik çıkarlar kapsamında neoliberal politikalara büyük oranda bağlı kalmıştır.

Concertacion'un desteğine sahip olan merkez sol çizgideki Demokrasi İçin Parti (PPD) lideri Ricardo Lagos, Devlet Başkanı olarak görev yaptığı 2000-2006 yılları arasında neoliberal konsept çerçevesinde sosyal kalkınma eksenli politikalar benimsemiştir. Lagos hükümetinin özel sermayeye yönelik gerçekleştirdiği yüzeysel düzeydeki ek vergilendirme politikalarına karşın neoliberalizmin temel prensibi olan serbest piyasa ekonomisi desteklenmiş ve bireysel ekonomik özgürlükler muhafaza edilmiştir (Riesco, 2008, ss. 150-151).

Lagos hükümetinin ardından 2006-2010 yılları arasında yönetimin sahibi olan Michelle Bachelet başkanlığındaki Şili Sosyalist Partisi (PS) hükümeti, mali ve sosyal sorumluluk ilkesi çerçevesinde şekillenen politikalarda bulunarak kapitalist ile sosyalist sistem arasında alternatif arayışında olmuştur (Alexander, 2009, s. 19). Görevde bulunduğu süre zarfında adaletli kalkınma konseptini benimseyen fakat radikal yapısal değişimlerden uzak duran Bachelet hükümeti, neoliberal sistemin sınırları dahilinde hazırlanan sosyal reformlara öncülük etmiştir (Rindefjall, 2009, ss. 175-179). 2013 yılında gerçekleşen seçimlere Yeni Çoğunluk koalisyonunun desteği ile katılan PS lideri Michelle Bachelet, elde ettiği seçim zaferi neticesinde 2014-2018 yılları arasında da Şili Devlet Başkanı görevini üstlenmiştir.

Birinci başkanlık döneminden farklı olarak ikinci başkanlık döneminde Kongre'de çoğunluğu elde eden Bachelet hükümeti, gelir dağılımı eşitsizliği ve sosyal adaletsizlik ile mücadeleyi ön plana çıkarmış ve bu doğrultuda ılımlı kapsamda şekillenen reformlara öncülük etmiştir. Nitekim, 24 Eylül 2014 tarihinde yürürlüğe giren vergi reformu ile gelir dağılımına göre şekillenen

vergilendirme programı uygulanmıştır. Bu dönemde ayrıca yürürlüğe giren yeni eğitim reformu kapsamında büyük oranda özel sermayenin hakimiyetinde olan eğitim sektöründe devletin varlığı artırılmıştır (Urrutia, 2017, ss. 66-67). Bireysel özgürlüklerin ötesinde kolektif fayda bağlamında gerçekleştirdiği ılımlı reformlara karşın Bachelet hükümeti, 1980 Anayasasının neoliberal konsept doğrultusunda hazırlanmış ilkelerine bağlı kalmış ve radikal yapısal değişimlerden uzak durmuştur.

Nihayetinde, 2000’li yıllarda ılımlı reformların gerçekleştiği sol yönetim döneminin ardından 2009 yılında gerçekleşen seçimler neticesinde siyasal iktidarı elde eden ve 2010-2014 yılları arasında benimsenen neoliberal politikalar ile serbest piyasa ekonomisinin güçlü bir biçimde sürdürülmesini sağlayan merkez sağ çizgideki Sebastian Pinera hükümeti, 2017 yılında gerçekleşen seçimler neticesinde tekrar yönetimin sahibi olmuştur (Clark, 2013, s. 67). 2018 yılında başlayan ikinci başkanlık döneminde “İkinci Geçiş” adlı strateji benimseyen Pinera hükümeti, neoliberal politikalar eksenli sosyal reformlar gerçekleştirmeyi misyon edinmektedir (Fundación Jaime Guzmán, 2019, s. 3). Buna karşın, geniş katılımlı muhalif protesto eylemlerin yaşandığı ve toplumsal hoşnutsuzluğun arttığı ikinci Pinera hükümeti döneminde hedeflenen sosyal reformlar henüz gerçekleşmemiştir. Bu bağlamda, Ekim 2019’da gerçekleşen ve açık bir biçimde neoliberalizm karşıtı ekseninde şekillenen protestolarda Pinera hükümetinin vadettiği yüzeysel reformların karşısında radikal değişim talep edilmiştir (Robledo, 2020, s. 26).

4. Neoliberal Konsept Doğrultusunda Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele

Şili’de demokratik dönüşüm sürecinin başladığı 1990 yılı itibarıyla siyasal iktidarların politik gündem maddelerinden biri haline gelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele, neoliberal konseptin sınırları dahilinde ekonomik ve politik katılımın artması bağlamında şekillenmiştir. Neoliberalizmin yapısal sınırlılıkları içerisinde kadın kimliğini yüzeysel olarak yeniden inşa eden siyasal iktidarlar, erkek ile kadın arasında özel ve kamusal alanda hukuki eşitliğin sağlanmasını hedeflemiştir. Buna karşın, Duverger’e (2011, s. 123) göre, hukuki alanda sağlanan eşitlik pratikte eşitsizlik durumlarının ortaya çıkması ile neticelenebilmektedir.

4.1. Kadın Kimliğinin Yeniden İnşası

Şili’de 20. yüzyılın son çeyreği itibarıyla askeri rejim tarafından uygulanmaya başlanan ve günümüzde demokratik hükümetler tarafından sürdürülen neoliberal politikalar, geniş kapsamlı ekonomik, siyasal ve sosyal dönüşümlere sebebiyet vermesinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin ve kadın kimliğinin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Altan’a (2019, s. 222) göre, sosyal alanda yaşanan değişimler kadın kimliğinin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin cinsiyet farklılığının ötesinde serbest piyasa ekonomisinde özgürce ekonomik ilişkilerde bulunmasını vazgeçilmez kılan neoliberalizm, patriarkal Şili toplumunda üreme iş bölümündeki rolleri gereğince özel alana hapsolan kadınların ekonomik alandaki katılımını teşvik etmek amacıyla kadın kimliğini yeniden inşa etmiştir.

Neoliberal konsept kapsamında toplumsal cinsiyet rolleri yeniden tanımlanan kadınların ekonomik alanda varlığının artmasını misyon edinen siyasal iktidarlar buna karşın, politik çıkarlar bağlamında toplumun çoğunluğunu oluşturan muhafazakâr seçmen kitlesinin taleplerini ön plana çıkararak maskülen ve feminen iş bölümünü teşvik etmiştir. Nitekim, 20. yüzyılın ikinci yarısında benimsenen nüfus politikaları sebebiyle doğum kontrol metotlarına sınırlı erişim sağlayan Şilili kadınlar, neoliberal politikaların uygulandığı dönemde politik etkinliğini sürdüren Katolik Kilisesi önderliğindeki muhafazakâr hareketlerin argümanları çerçevesinde Hristiyan inancı gereği kutsal kabul edilen üreme rolleri ve annelik yükümlülükleri ile karşılaşmıştır (Casas, 2011, ss. 428-439).

Neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı askeri diktatörlük döneminde kadınlara sağlanan ekonomik hakların demokrasiye geçiş dönemi itibarıyla siyasal kapsamda genişlemesine karşın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele dönemin iktidar sahipleri tarafından politik çıkarlar kapsamında şekillenmiştir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadeleyi kontrollü bir biçimde gerçekleştirmek amacıyla doğrudan Planlama ve İş Birliği Bakanlığı'na bağlı olarak 1991 yılında Kadın ve Cinsiyet Eşitliği Ulusal Servisi (SERNAM) kurulmuştur (Boldt ve White, 2011, s. 39). Neoliberal konsept doğrultusunda şekillenen toplumsal cinsiyet ile mücadelede ön plana çıkan SERNAM, 1990-2006 yılları arasında yürürlüğe giren kadın hakları temalı yasama faaliyetlerinin (bkz. Tablo 1) ve bilhassa cinsel saldırı ile cinsel ayrımcılık gibi spesifik konuların düzenlenmesinde etkin rol üstlenmiştir (Haas, 2006, ss. 202-204).

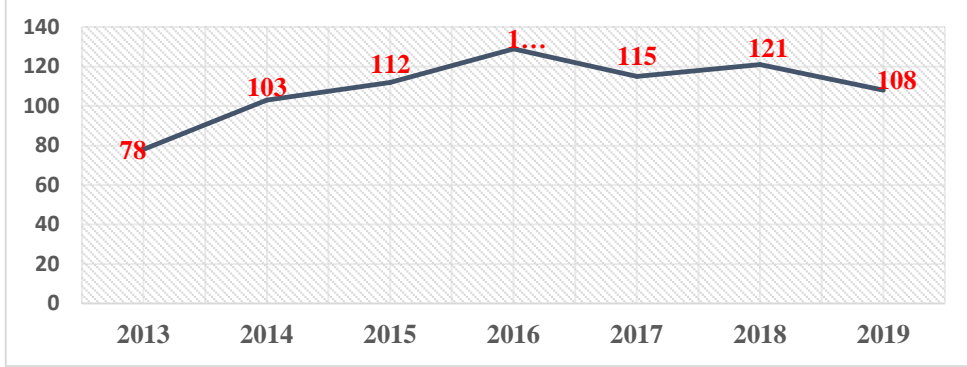
Tablo 1. 1990-2006 Yılları Arasında Kadın Haklarına Yönelik Senato'da Kabul Edilen Yasalar (Haas, 2006, ss. 202-203).

Kanun Numarası	Konu	Yıl
19.010	Ev Hizmetlerinde Çalışanlar	1991
19.325	Aile Şiddeti	1994
19.335	Evlilikte Mal Rejimi	1994
19.408	Çocuk Bakımı	1995
19.617	Cinsel Saldırı	1997
15515/2202	Ayrımcılık ile Mücadele	1998
1838	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi'nin Onaylanması	1998
19.585	Babalık Hukuku	1998
19.591	İş Sözleşmeleri	1998
19.611	Cinsel Ayrımcılık	1999
19.688	Hamile Öğrenciler	2000
19.739	Yaş/Cinsiyet Ayrımcılığı	2001
19.947	Boşanma	2004
20.066	Aile İçi Şiddet	2005
1419	Cinsel Saldırı ve Taciz	2005

Bununla birlikte, demokrasiye geçiş döneminde siyasal etkinliğini arttıran sol hareketlerin hazırlamış olduğu kadına yönelik şiddet ile etkin mücadele, ücret eşitliği, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, özel ve kamusal alanda kadınlara yönelik cinsel ayrımcılığın önlenmesi ile kürtaj hakkı başlıklı yasa teklifleri, 1990-2000 yılları arasında iktidarın sahibi olan sağ PDC hükümetleri tarafından reddedilmiştir (Haas, 2006, ss. 202-204). Seçmen kitlesinin büyük çoğunluğunu oluşturan muhafazakâr hareketlerin ve Katolik Kilisesi'nin argümanları çerçevesinde hazırlanan 1997 yılı tarihli Cinsel Saldırı ve 1999 yılı tarihli Cinsel Ayrımcılık adlı kanunlar ile PDC hükümetleri, kadının beyanını ve taleplerini ikincil plana atarak geleneksel aile yapısının ön plana çıkarıldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele stratejisi benimsemiştir.

21. yüzyıl itibarıyla Şili solunun yükselişe geçerek iktidarı elde ettiği süreçte yaşanan siyasi değişim süreci, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede benimsenen yaklaşımın ılımlı revizyonu ile neticelenmiştir. Nitekim, kadınların yaşamın her alanında yüzleştiği en büyük problemlerden olan şiddet ve ayrımcılık, hükümetlerin temel programlarına ve siyasi partilerin misyonlarına dahil edilmiştir. Bu bağlamda, yaşanan değişim neticesi olarak Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe giren ve 2005 yılı tarihli 20.066 sayılı kanunu değiştiren 20.480 sayılı Kadın Cinayetleri

Kanunu ile hukuki caydırıcılık büyük oranda arttırılmıştır. Buna karşın, 20.480 sayılı kanun kapsamında kadın cinayetlerinin cinsiyet eksenli gerçekleşen şiddet türlerini yok sayarak eş ve eski eş tarafından gerçekleşen şiddet olarak tanımlanması, mücadelenin sınırlı kapsamda kalmasına sebebiyet vermiştir (Mejias, 2019, s. 38).

Şekil 1. Şili’de Yıllara Göre Gerçekleşen Kadın Cinayetleri (2013-2019) (Gómez, 2020).

Hukuki alanda sağlanan eşitlikler ve caydırıcılıklara karşın, Şili’de kadın cinayetleri ile mücadelede hedeflenen başarı sağlanamamıştır. Nitekim, Aralık 2010 tarihli Kadın Cinayetleri Kanunu ile başlayan yeni mücadele stratejisine karşın 2013-2019 yılları arasında Şili’de meydana gelen kadın cinayetleri oranı artış yaşamıştır (bkz. Şekil 1).

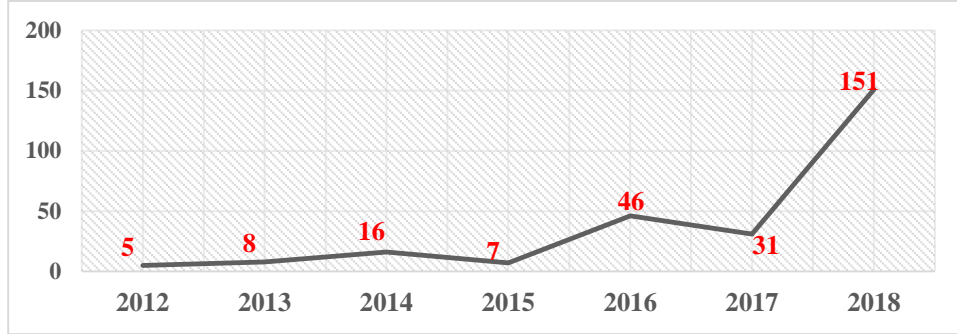
Bununla birlikte, kadının kendi bedeni üzerinde özgürce karar alma yetkisinin önüne geçerek 1989 yılında kesin bir biçimde yasaklayan kürtaj hakkı ancak 2017 yılında sınırlı kapsamda yasal statü kazanmıştır. Nitekim, 23 Eylül 2017 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan ve günümüzde yürürlükte olan 21.030 sayılı kanun neticesinde annenin yaşamı risk altında olduğu durumlarda, fetüsün doğum sonrası yaşamayacağı tespit edildiğinde, tecavüz vakalarında ilk 12 hafta sürecinde ve 14 yaş altındaki kız çocuklarına gebelik süresinin 14 haftayı geçmemesi durumunda yasal olarak tanınmıştır (Castillo ve Fernández, 2018, s. 68). Buna karşın, 2018 yılında yönetimi devralan Sebastian Pinera hükümeti, muhafazakâr seçmen kitlesinin taleplerini göz önünde bulundurarak kürtaj hakkına yönelik mesafeli duruş sergilemektedir. Öyle ki, 2013 yılında tecavüz kurbanı 11 yaşındaki çocuğun doğumunu geleneksel değerler argümanı kapsamında destekleyen ve kitlesel tepki ile karşılaşan Pinera, 2018 yılında almış olduğu karar neticesinde sağlık çalışanlarına kürtaj vakaları karşısında vicdani ret hakkı tanımıştır (Alarcón ve Medrano, 2018).

Neoliberal konsept doğrultusunda yeniden inşa edilen kadın kimliğinin eşitlik prensibinden uzak kalması sebebiyle muhalif toplumsal hareketler neoliberalizm karşıtı kolektif direniş başlatmıştır. Pinera hükümetinin gerçekleştirdiği ulaşım zamlarına yönelik 14 Ekim 2019 tarihinde başlayan protesto eylemleri kadın hareketlerinin de dahil olması neticesinde ulusal çapta yayılmış ve nihayetinde Şili, neoliberal politikalara ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yürütülen yüzeysel mücadeleye karşı şiddetli protesto eylemlerine sahne olmuştur (Castiglioni, 2019, ss. 8-14; Toso, 2019, s. 13).

Şilili kadınların kitleleri harekete geçirme noktasında üstlendiği öncü rol ve 2017 yılı itibarıyla hızla artan protesto eylemleri (bkz. Şekil 2), siyasal iktidara yönelik güçlü baskı unsuru oluşturmuştur. Küresel düzeyde etki uyandıran bu protesto eylemleri birçok ülkede aktif olan feminist hareketleri de teşvik etmiştir. Nitekim, Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü kapsamında 25 Kasım 2019 tarihinde düzenlenen eylemlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kadına yönelik her türlü şiddeti gündeme getirmek amacıyla Las Tesis adlı feminist

hareket tarafından bestelenen ve geniş kapsamlı sistem eleştirisinde bulunan Peşindeki Tecavüzcü (Un Violador En Tu Camino) adlı marş kısa süre içerisinde birçok farklı dile çevrilerek farklı şehirlerde sergilenmiştir (Ruiz, 2019).

Şekil 2. Şili’de Yıllara Göre Düzenlenen Feminist Protesto Eylemleri (2012-2018) (Reyes-Housholder, 2019, s. 194)

Şilili kadınların kolektif direnişi neticesinde Pinera hükümeti, 20.480 sayılı Kadın Cinayetleri Kanunu’nu düzenleme kararı almıştır. 2 Mart 2020 tarihinde yayınlanan 21.212 sayılı kanun (12 Haziran 2018 tarihinde cinayete kurban giden Gabriela Alcaino’nun anısına Gabriela Yasası olarak da bilinmektedir) vasıtasıyla kadına yönelik şiddet tanımı genişletilerek ilişki türü ayırt etmeksizin her türlü şiddet eylemi kanun kapsamında ele alınmıştır (Guimenez, 2020).

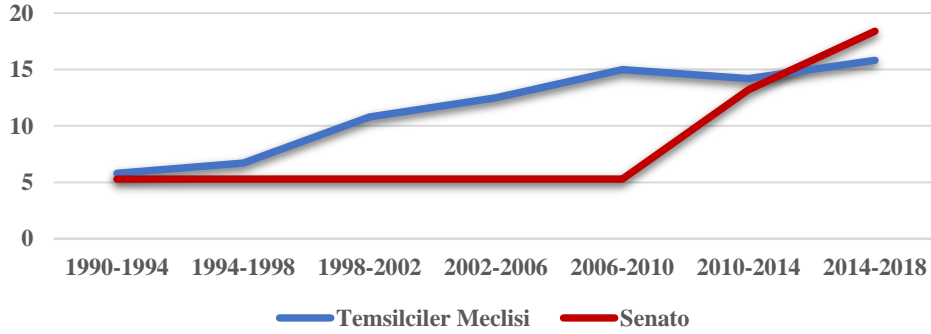
4.2. Kadınların Siyasal Alanda Değişen Rolü

1920’li yıllarda başlayan ve 1930’lu yıllar boyunca derinleşen kolektif mücadele strateji neticesinde ilk kez 1952’de gerçekleşen seçimlerde seçme ve seçilme hakkı elde eden Şilili kadınlar, neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı askeri diktatörlük döneminde siyasal hayatın dışına itilmiştir (Boldt ve White, 2011, ss. 32-33). Ekonomik liberalleşme süreci kapsamında kadınların ekonomik katılımını teşvik eden askeri rejim buna karşın, siyasal hakları yok saymıştır. Bununla birlikte, kadının özel alandaki cinsel ve üreme rollerini teşvik eden askeri rejim, yönetimin sahibi olduğu süre zarfında yalnızca iki kadın bakana kabinelerde yer vermiştir (Valenzuela, 1995, s. 163).

Patriarkal perspektif doğrultusunda şekillenen politikalara rağmen 1980’li yılların ilk yarısında askeri diktatörlüğe karşı düzenlenen demokrasi yanlısı kitlesel protesto eylemlerinin organizasyonunda etkin bir rol üstlenen kadın hareketleri, anti demokratik uygulamalar karşısında başlatılan sosyal direnişin öncülerinden olmuştur. Nitekim, dönemin en fazla ön plana çıkan feminist aktivistlerinden María Antonieta Saa’nin yer aldığı Nezaket Asamblesi ile Demokrasi İçin Kadınlar Ulusal Koalisyonu, askeri diktatörlük yönetimine karşı gerçekleşen grevlerde ve muhalefetin zaferi ile sonuçlanan 1988 plebisiti ile 1989 genel seçimlerinde aktif varlık göstermiştir (Chuchryk, 2018, ss. 65-67). Bu süreçte, “Kadınların Talepleri” adlı bir bildiri deklare eden Nezaket Asamblesi, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi’nin (CEDAW) onaylanmasını, kadınların karşılaştığı problemler ile mücadele amacıyla bakanlık düzeyinde hükümet ofisinin kurulmasını, neoliberal konsept doğrultusunda düzenlenen eğitim sisteminin tasfiyesini ve hükümetin karar verme yetkisine sahip pozisyonlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını talep etmiştir (Chuchryk, 2018, s. 85).

Demokrasiye geçiş döneminde etkin bir rol üstlenen kadın hareketlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele kapsamında siyasal ve sosyal talepleri politik çıkarlar bağlamında yüzeysel olarak ele alınmış ve büyük oranda karşılanmamıştır. Nitekim, 1979 yılı tarihli CEDAW,

Şili’de 1998’de yürürlüğe giren 1838 sayılı kanun neticesinde onaylanmış (bkz. Tablo 1) ve kadın hakları ile mücadele kapsamında bakanlık düzeyinde hükümet ofisi ancak 2015 yılında Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı adı altında oluşturulmuştur. Bununla birlikte, hükümet kabinelerinde ve siyasi partilerde kadınların varlığı oldukça sınırlı kalmış (bkz. Şekil 3), neoliberal konsept doğrultusunda yeniden inşa edilen kadın kimliği sebebiyle sosyal alanda cinsiyet ayrımcılığı devam etmiş ve eğitim sistemine yönelik talep edilen geniş kapsamlı reform gerçekleşmemiştir.

Şekil 3. Şilili Kadınların Kongre’de Temsili Oranı (Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo [PNUD], 2016, s. 13).

2006 yılında gerçekleşen seçimleri kazanarak Şili tarihinin ilk kadın Devlet Başkanı olan Michelle Bachelet, görev yaptığı 2006-2010 ve 2014-2018 yılları arasında kadınların siyasal katılımını teşvik eden uygulamalarda bulunmuştur. Nitekim, Bachelet hükümeti dönemi ile başlayan süreçte kadınların Kongre’de temsil edilme oranı hızlı artış yaşamıştır (bkz. Şekil 3). Görev yaptığı süre zarfında kabinesini cinsiyet eşitliği ilkesi çerçevesinde oluşturan Bachelet, buna karşın kökeni askeri diktatörlük dönemine dayanan neoliberal politikaların sürdürülmesini sağlayarak süreklilik içinde değişimi hedeflemiştir (Navia, 2009, ss. 315-316). Nihayetinde, 2017 yılında gerçekleşen seçimler neticesinde Şili Devlet Başkanı seçilen ve günümüzde görevini sürdüren Sebastian Pinera, kurulan ilk 24 kişilik kabinesinde ancak 7 kadın bakana yer vermiştir.

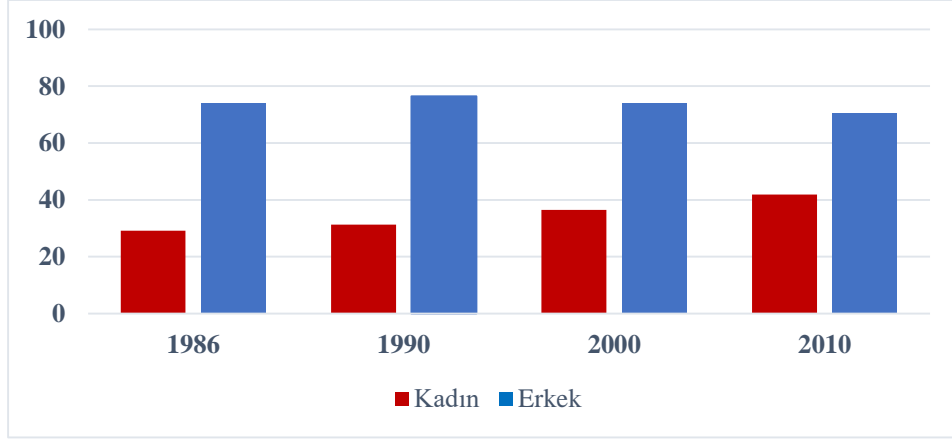
4.3. Kadının Ekonomik Alanda Değişen Rolü

1975 yılında askeri rejim öncülüğünde uygulanmaya başlanan neoliberal politikalar kapsamında Şilili kadınların iş gücüne katılım oranı hızla artmıştır. Nitekim, Şilili kadınların işgücü piyasasındaki varlığı 1970’li yıllarda %25 iken 1980 yıllarda %30 seviyesine yükselmiştir (Valenzuela, 1995, s. 162). Neoliberal politikalar kapsamında kadınları ekstra iş gücü olarak tanımlayan askeri rejim, kadınların iş gücüne katılımını teşvik etmesine karşın aynı zamanda geleneksel patriarkal aile yapısını desteklemiştir. Öyle ki, 1964 yılında uygulanmaya başlanan ve sorumlu ebeveynliği teşvik eden Aile Planlama Programı’nı yeniden düzenleyen askeri rejim, 1979’da başlatılan Nüfus Politikası ile kadının toplumsal cinsiyet rolü gereği sahip olduğu cinsel iş bölümündeki pozisyonunu destekleyerek nüfusun artırılması stratejisi benimsemiştir (Araujo, 2009, ss. 13-14). Bu stratejiyi iç ve dış tehditler argümanı çerçevesinde spekülasyon yaratarak empoze eden askeri rejim, ekonomik bağlamda yeniden tanımladığı kadının geleneksel patriarkal aile yapısı bünyesindeki rollerini ön plana çıkarmıştır (Boldt ve White, 2011, ss. 32-33).

Askeri diktatörlük döneminin sona ermesi neticesinde başlayan demokrasiye geçiş döneminde kurulan hükümetler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadeleyi neoliberal konseptin sınırlılıkları dahilinde ele alarak kadınların ekonomik özgürlüğünü amaçlamıştır. Bu bağlamda,

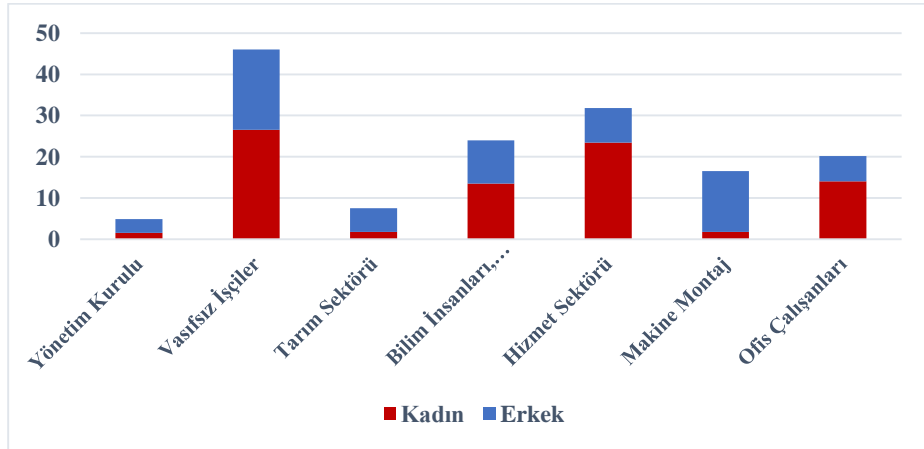
bireysel özgürlükleri spesifik olarak ön plana çıkararak kolektif faydayı amaçlayan hükümetler, kadının ekonomik otorite elde etmesi misyonu çerçevesinde gerçekleşen politikalar aracılığıyla sosyal alanda yaşanan eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Bu bağlamda, 1991 yılında yürürlüğe giren 19.010 sayılı kanun kapsamında ev hizmetlerinde çalışan kadınların ekonomik ile sosyal güvenlik hakları yasal güvence altına alınmış, 1998 yılında yürürlüğe giren 19.591 yasalı kanun ile işe alımlarda gebelik testinin talep edilmesi yasaklanmış ve aynı yıl yürürlüğe giren fakat 2002 yılında genişletilen 19.824 sayılı kanun ile yirmiden fazla kadın çalışanın bulunduğu işletmelere kreş açma zorunluğu getirilmiştir (Haas, 2006, ss. 202-203; Salazar, 2016, ss. 95-96).

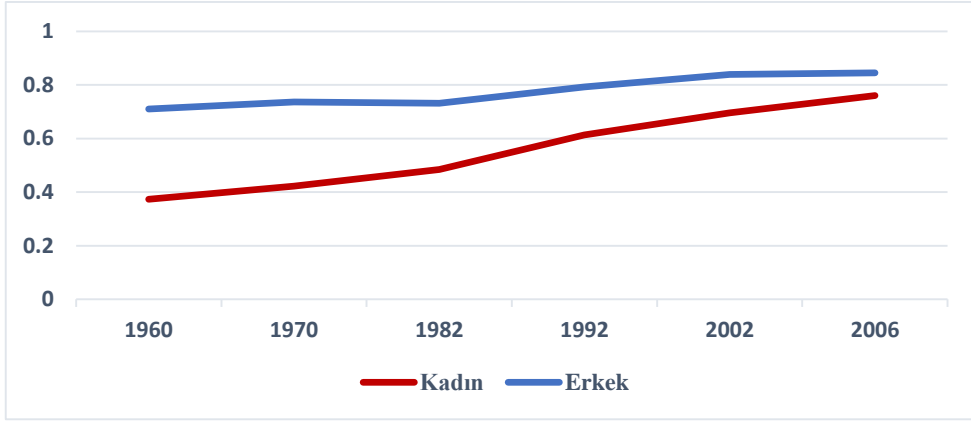
Şekil 4. İş Gücüne Katılımın Oranının Cinsiyete Göre Dağılımı (1986-2010) (Instituto Nacional de Estadísticas [INE], 2015, s. 35).

Şekil 4'te görüldüğü üzere neoliberal konsept doğrultusunda gerçekleşen reformlar neticesinde Şilili kadınların iş gücü piyasasındaki etkinliği kademeli olarak artış yaşamıştır. Buna karşın, iş gücüne katılımda cinsiyetler arası eşitliğin henüz sağlanamadığı görülmektedir. Yaşanan bu durum ekonomik alanda etkinliği artan kadınların elde ettiği kısmi ekonomik otoritenin güvencesiz bir biçimde gelişmesine sebebiyet vermiştir.

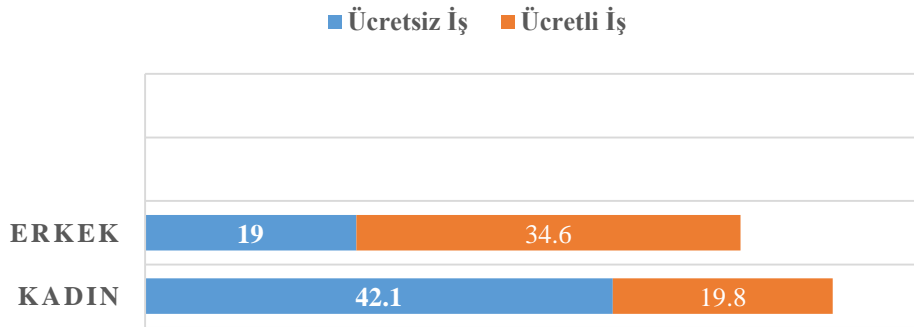
Şekil 5. Belirli Meslek Gruplarına Yönelik Cinsiyet Bazlı Dağılım (2012) (INE, 2015, s. 68)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında iş gücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar, büyük oranda alt seviye hizmetlerde yoğunlaşmaktadır. Şilili kadınların bilhassa vasıfsız işçiler, hizmet sektörü ve ofis çalışanları alanlarında istihdam edilmesi, elde edilen ekonomik kazanımların eşitsizlik üzerine şekillenmesine sebebiyet vermiştir (bkz. Şekil 5). Nihayetinde, cinsiyetler arasında vuku bulan gelir adaletsizliği, büyük oranda mevcudiyetini sürdürmüştür (bkz. Şekil 6).

Şekil 6. Cinsiyete Göre Gelir Endeksi (1960-2006) (PNUD, 2010, s. 38)

Şekil 6’da yer aldığı üzere Şili’de neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı 1970’li yılların ikinci yarısı itibarıyla kadınların elde etmiş olduğu gelir hızlı bir artış yaşamış fakat eşitlik sağlanamamıştır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler 2018 yılı verilerine göre insani gelişme endeksinde dünyanın 44. ülkesi olan fakat toplumsal cinsiyet gelişiminde 72. olan Şili’de erkek bireylerin kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ortalaması 28,809\$ iken kadın bireylerin ise 15,137\$’da kalmıştır (United Nations Development Programme [UNDP], 2018 ss. 34-38).

Şekil 7. 15 Yaş ve Üzeri Erkek ile Kadın Nüfusun Ücretli ve Ücretsiz İşte Harcadığı Haftalık Ortalama Saat (Comisión Económica para América Latina y el Caribe, 2019, s. 143).

Kapitalizmin kâr maksimizasyonu ekseninde şekillenen sermaye yanlısı ilişkileri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle iş gücü piyasasında yoğun emek sömürüsü ile karşılaşan Şilili kadınlar, 2019 yılı verileri göre aylık ortalama 733,584\$ gelir elde ederken erkek işçiler ise ortalama 837,686\$ gelir elde etmiştir (Toro, 2019). Emek sömürüsü ile cinsiyet ayrımcılığını net bir biçimde ortaya koyan Şekil 7 incelendiğinde, erkek nüfusun haftalık ortalama 19 saat ücretsiz

işlerde çalıştığı, kadınların ise haftada ortalama 42,1 saat ise ücretsiz işlerde yer aldığı gözlemlenmektedir.

5. Sonuç

Çalışma boyunca gerçekleşen analizlerde elde edilen bulgular neticesinde Sanayi Devrimi sonrasında başlayan süreçte küresel sisteme hâkim olan kapitalizmin bireyler arasında rekabeti teşvik etmesi sebebiyle kadınların ekonomik alandaki etkinliğine katkı sağladığı fakat erkeğin egemen olduğu patriarkal toplumlarda yaşanan eşitsizliği derinleştirdiği tespit edilmiştir. Nitekim, cinsiyetçi bir yaklaşım doğrultusunda istihdam edilerek belirli mesleklere yoğunlaşan ve erkeklere oranla daha düşük gelir elde ederek kısmi ekonomik otoriteye sahip olan kadınların ayrıca patriarkal perspektif kapsamında kendilerine atfedilen üreme rolleri ve annelik yükümlülükleri ile yüzleşmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, kapitalist ekonomik sisteme ekstra iş gücü olarak dahil edilen kadınların özel alanda devam eden çifte yükümlülükleri sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında spesifik olarak analiz edilen Şili, kapitalist bir anlayış doğrultusunda şekillenen neoliberal konseptin sistemli bir biçimde uygulandığı ilk ülke olması ve gelişmekte olan ülke statüsünde yer alması sebebiyle tercih edilmiştir. Çalışmanın genel amacı çerçevesinde Şili’de neoliberal politikaların benimsendiği dönemde gerçekleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin kapsamı ve sınırlılıkları analiz edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde kapitalizm ile patriarkal sistem arasında vuku bulan ilişkinin 20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla devam etmesi ve neoliberalizmin yapısal sınırlılıkları sebebiyle Şili’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yürütülen mücadelenin yüzeysel kaldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, neoliberalizmin ekonomik eksenli bireysel özgürlük tanımı, sermaye odaklı serbest piyasa yaklaşımı ve devlete yüklenen minimal rolün, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede engel teşkil ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Neoliberalizmin bireysel özgürlüklere yönelik sofistike yaklaşımı sebebiyle patriarkal ilişkilerin hâkim olduğu Şili toplumunda erkeğin tahakkümü altında kalan kadınların rollerini ve kimliklerini yeniden tanımlamak mecburiyetinde kalan siyasal iktidarlar, ekonomik ve siyasal alanda cinsiyetler arasında eşitliğin sağlanmasını amaçlamıştır. Nitekim, neoliberal konsept çerçevesinde şekillenen reformlar kapsamında ekonomik alana katılımı teşvik edilen Şilili kadınların iş gücündeki oranı kayda değer bir biçimde artış göstermiştir. Buna karşın, büyük oranda vasıfsız işçiler ve hizmet sektöründe yer alarak yönetici ve karar alıcı makamlarda erkeklerin hakimiyeti ile karşılaşan Şilili kadınların neoliberal politikalar döneminde cinsiyetçi bir perspektif doğrultusunda istihdam edildiği gözlemlenmiştir. Çalışma kapsamında sunulan veriler ışığında, Şilili kadınların erkek bireylere oranla çok daha düşük gelir elde etmesi ve haftalık ortalama 42 saat ücretsiz işlerde çalışması, mevcudiyeti devam eden cinsiyet ayrımcılığını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Neoliberal konsept doğrultusunda yeniden tanımlanan kadın kimliği, ekonomik alanın yanı sıra siyasal alanda da kadınların cinsiyetçi bir yaklaşım doğrultusunda varlığını arttırmasına sebebiyet vermiştir. Neoliberal politikalar dönemi öncesine oranla siyasal alandaki etkinliği artış yaşamasına karşın siyasi temsil konusunda reelde cinsiyet eşitliği hakkı elde edemeyen Şilili kadınlar, siyasal iktidarlar tarafından spekülâtif politik gündemin birer objesi haline getirilmiştir. Nitekim, Şili tarihinin ilk kadın Devlet Başkanı olan Michelle Bachelet’in görev yaptığı 2006-2010 ve 2014-2018 yılları arası dönemde kabinesini cinsiyet eşitliği temelinde oluşturmasına karşın 2017 yılında iktidarı elde eden merkez sağ çizgideki Sebastian Pinera hükümeti, seçmen kitlesinin büyük çoğunluğunu oluşturan muhafazakâr toplumun taleplerini ön plana çıkararak bu yaklaşımı büyük oranda terk etmiştir.

Şili’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin sınırlı kapsamda gerçekleşmesinin neticesinde cinsel ayrımcılık ve kadına yönelik şiddet konuları siyasi partilerin popülist söylemlerinde yer bulmuş ve dönemsel olarak hükümet gündemine dahil edilmiştir. Nitekim, neoliberal politikaların ilk kez uygulanmasına öncülük eden askeri rejimin almış olduğu karar neticesinde 1989 yılında yasaklanan ve ancak 23 Eylül 2017 tarihli 21.030 sayılı kanun neticesinde sınırlı kapsamda tanınan kürtaj hakkı, günümüzde inanç, gelenek ve kültürel değerler kapsamında, patriarkal bir perspektif ile tartışılmaktadır. Öyle ki, Hristiyan inancını ve ahlaki yapısını öne sürerek kadının doğurganlık niteliğini terk edemeyeceğini savunan Pinera hükümeti, 2018 yılında alınan karar doğrultusunda kürtaj vakalarında sağlık çalışanlarına vicdani ret hakkı tanımıştır.

Özetle; neoliberal politikaların uygulanışı bakımından laboratuvar rolü üstlenen ve 1980’li yılların ilk yarısında yaşadığı kısa süreli hızlı büyüme sebebiyle mucize olarak tanımlanan Şili, kapitalist eksende gerçekleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin dar kapsamını ve patriarkal ilişkilerin hâkim olduğu gelişmekte olan ülkelerdeki sınırlılığını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile gerçek mücadelenin ancak ekonomik ve politik çıkarların ön plana çıkmadığı sistemlerde mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Alarcón, M. ve Medrano, C. (2018). “Cambios en Ley de Aborto Inicia el Conflicto Entre Oposicion y Gobierno”. <https://radio.uchile.cl/2018/03/26/cambios-en-ley-de-aborto-inicia-el-conflicto-entre-oposicion-y-gobierno/> (Erişim Tarihi: 17.09.2020).
- Alexander, W.L. (2009). “Introduction: Enduring Contradictions of the Neoliberal State in Chile”. W. L. Alexander (Ed.), *Lost in the Long Transition: Struggles for Social Justice in Neoliberal Chile* içinde (ss. 1-39). Lanham, MD: Lexington Books.
- Altan, H.Z. (2019). *Varlığında Yokluğunda Kadın: Bir Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi*. İstanbul: Hümanist Yayıncılık.
- Araujo, K. (2009). “Estado, Sujeto y Sexualidad en el Chile Postdictatorial”. *Nomadias*, (9), 11-39.
- Beauvoir, S. (2011). *The Second Sex*. New York: Vintage Books.
- Boldt, K. ve White, T.J. (2011). “Chilean Women and Democratization: Entering Politics through Resistance as Arpil-leristas”. *Asian Journal of Latin American Studies*, 24(2), 27-45.
- Bresser-Pereira, L.C. (2009). “Assault on the State and on the Market: Neoliberalism and Economic Theory”. *Estudos Avançados*, 23(66), 7-23.
- Candan, T.K. (2014). *Neoliberal Laboratuvar Şili: Türkiye ile Benzerlikler, Farklar ve Kıyaslar*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Casas, L.B. (2011). “Women and Reproduction: From Control to Autonomy? The Case of Chile”. *American University Journal of Gender, Social Policy & the Law*, 12(3), 427-451.
- Castiglioni, R. (2019). “¿El Ocaso del «Modelo Chileno»?”. *Nueva Sociedad*, (284), 4-14.
- Castillo, C.D. ve Fernández, C. (2018). “Aborto en Chile: Avances en Derechos Humanos”. *Revista de Bioética y Derecho*, (43), 61-76.
- Chuchryk, P.M. (2018). “From Dictatorship to Democracy: The Women’s Movement in Chile”. J. S. Jaquette (Ed.), *The Women’s Movement in Latin America: Participation and Democracy* içinde (s. 65-108). New York: Routledge.
- Clark, E.A. (2013). *Victims of Time, Warriors for Change: Chilean Women In A Global, Neoliberal Society*. Newcastle Upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Colas, A. (2014). “Neoliberalizm, Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler”. (Çev. Ş. Başlı ve T. Öncel), A. Saad-Filho & D. Johnston (Ed.), *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* içinde (ss. 123-139). İstanbul: Yordam Kitap.
- Comisión Económica para América Latina y el Caribe, (2019). *Primer Informe Regional Sobre la Implementación del Consenso de Montevideo sobre Población y Desarrollo*. Santiago: Comisión Económica para América Latina y el Caribe.
- Çımrın, F.K. (2009). “Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 195-204.
- Duman, M.Z. (2011). “Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1). 666-700.

- Duverger, M. (2011). *Siyaset Sosyolojisi: Siyasal Bilimin Öğeleri*. (Çev. Ş. Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ffrench-Davis, R. (2003). "Chile, Entre el Neoliberalismo y el Crecimiento con Equidad". *Nueva Sociedad*, (183), 70-90.
- Freeman, M. (2015). "Neoliberal Politikalar ve İnsan Hakları". (Çev. Ş. E. Topuzkanamış), *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2). 165-188.
- Fundación Jaime Guzmán, (2019). "Análisis del Primer Año del Segundo Gobierno del Presidente Sebastián Piñera". <https://www.fjguzman.cl/analisis-del-primer-ano-del-segundo-gobierno-del-presidente-sebastian-pinera/> (Erişim Tarihi: 27.08.2020).
- Gallaher, C. (2009). "Neoliberalism". C. Gallaher, C. T. Dahlman, M. Gilmartin, A. Mountz & P. Shirlow (Ed.), *Key Concepts in Political Geography* içinde (ss. 152-163). London: Sage Publications.
- Gómez, H.C. (2020). "Femicidios y Violencia Intrafamiliar contra la mujer", <https://ciperchile.cl/2020/03/07/femicidios-y-violencia-intrafamiliar-contra-la-mujer/> (Erişim Tarihi: 03.08.2020).
- Guimenez, S. (2020). "¿En qué Consiste la Ley Gabriela?". <https://www.misabogados.com/blog/es/en-que-consiste-la-ley-gabriela> (Erişim Tarihi: 04.09.2020).
- Haas, L. (2006). "The Rules of the Game: Feminist Policymaking in Chile". *Política*, (46), 199-225.
- Haas, L. (2010). *Feminist Policymaking in Chile*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- Harvey, D. (2017). "Neoliberalism as Creative Destruction". *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, (610), 22-44.
- Hunt, E.K. ve Lautzenheiser, M. (2011). *History of Economic Thought: A Critical Perspective* (3. Baskı). New York: M.E. Sharpe.
- Instituto Nacional de Estadísticas, (2015). *Mujeres en Chile y Mercado del Trabajo: Participación Laboral Femenina y Brechas Salariales*. Santiago: Instituto Nacional de Estadísticas.
- İçli, G. (2017). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 133-143.
- Jackson, S. ve Scott, S. (2002). "Introduction: The Gendering of Sociology". S. Jackson & S. Scott (Ed.), *Gender: A Sociological Reader* içinde (ss. 1-26). Abingdon, OX: Routledge.
- Jaggar, A.M. (1993). *Feminist Politics and Human Nature*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Marx, K. ve Engels, F. (2018). *Komünist Manifesto*. (Çev. T. Bora), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- McCreadie, K. (2009). *Adam Smith's The Wealth of Nations: A Modern-Day Interpretation of An Economic Classic*. Oxford: Infinite Ideas Limited.
- Mejías, A.M.V. (2015). "Feminicidio en Chile, más que un Problema de Clasificación". *Revista Latinoamericana de Estudios de Seguridad*, (17), 36-47.
- Navia, P. (2009). "Top-Down and Bottom-Up Democracy in Chile Under Bachelet". P. Silva & H. Cleuren (Ed.), *Wide-n Democracy: Citizens and Participatory Schemes in Brazil and Chile* içinde (ss. 315-338). Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Nyland, C. (2003). "Biology and Environment: Montesquieu's Relativist Analysis of Gender Behavior". R. Dimand & C. Nyland (Ed.), *The Status of Women in Classical Economic Thought* içinde (ss. 63-85). Cheltenham: Edward Elgar.
- Organización Internacional del Trabajo, (2019). *La Brecha Salarial Entre Hombres y Mujeres en América Latina: En el Camino Hacia la Igualdad Salarial*. Lima: Organización Internacional del Trabajo.
- Programa de as Naciones Unidas para el Desarrollo, (2010). *Desarrollo Humano en Chile 2010, Género: Los Desafíos de la Igualdad*. Santiago: Naciones Unidas.
- Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo, (2016). *Financiamiento Público para Promover la Participación Política de Las Mujeres: Aprendizajes de la Experiencia Internacional*. Santiago: Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo
- Ramos, C.G.G. (2016). "“No somos feministas”. Género, Igualdad y Neoliberalismo en Chile", *Revista Estudios Feministas*, 24(3), 871-890.
- Reyes-Housholder, C. (2019). "Chile 2018: Desafíos al Poder de Género desde la Calle hasta La Moneda". *Revista de Ciencia Política*, 39(2), 191-215.
- Riesco, M. (2008). "Pinochet Öldü Mü?", (Çev. B. Gürel), A. Topal (Ed.), *Latin Amerika'yı Anlamak: Neoliberalizm, Direniş ve Sol* içinde (ss. 148-167). Ankara: Yordam Kitap.

- Rindeffall, T. (2009). "Continuity and Change in Chile's Neoliberal Democracy". J. Grugel & P. Riggirozzi (Ed.), *Governance after Neoliberalism in Latin America* içinde (ss. 175-194). New York: Palgrave Macmillan.
- Robledo, M. (2020). "La Crisis del Largo Ciclo Neoliberal y de la Política Exterior Chilena: Un Análisis Preliminar". *Fundación Friedrich Ebert Stiftung*, (33). <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7327734> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).
- Ruiz, L.G. (2019) "'Un violador en tu camino', la canción chilena que ya es un himno feminista mundial", <https://www.lavanguardia.com/cultura/20191205/472068241496/un-violador-en-tu-camino-cancion-chilena-himno-feminista-mundial.html> (Erişim Tarihi: 03.08.2020).
- Sachs, J.D. (1999). "Twentieth-Century Political Economy: A Brief History of Global Capitalism". *Oxford Review of Economic Policy*, 15(4), 90-101.
- Salazar, A.L.F. (2016). *Políticas Públicas de Igualdad de Género en Chile y Costa Rica. Un Estudio Comparado*. Tesis Doctoral, Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- Solimano, A. (2012). *Chile and the Neoliberal Trap: The Post-Pinochet Era*. New York: Cambridge University Press.
- Toro, P. (2019). "Brecha de ingresos entre hombres y mujeres baja a 12,4% desde Ley de Igualdad Salarial de 2009". <https://www.latercera.com/pulso/noticia/brecha-ingresos-14-puntos-desde-se-promulgo-la-ley-igualdad-salarial-2009/535829/> (Erişim Tarihi: 30.08.2020).
- Toso, S.G. (2019). "Rebelión Popular y Proceso Constituyente en Chile". M. Folchi (Ed.), *Chile Despertó: Lecturas desde la Historia del Estallido Social de Octubre* içinde (ss. 13-19). Santiago: Universidad de Chile.
- United Nations Development Programme, (2018). *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update*. New York: United Nations.
- Urrutía, E.R. (2017). "Economía Política y Política Económica del Gobierno de Bachelet". *Barómetro de Política y Equidad*. (13), 65-83.
- Valenzuela, M.E. (1995). "The Evolving Roles of Women Under Military Rule". P. W. Drake & I. Jaksic (Ed.), *The Struggle for Democracy in Chile* içinde (ss. 161-187). Lincoln, NE: University